

Obecná virologie

RNDr. Ivana Fellnerová, Ph.D.
Katedra zoologie, PřF UP Olomouc

2012-4

Studijní materiály na: <http://www.zoologie.upol.cz/osoby/fellnerova.htm>

Obsah přednášky:

Obecná charakteristika virů

- velikost a morfologie virů
- chemické složení virů
- virion

Klasifikace virů

- podle typu hostitele
- podle typu NK
- podle výskytu obalu

Životní cyklus virů

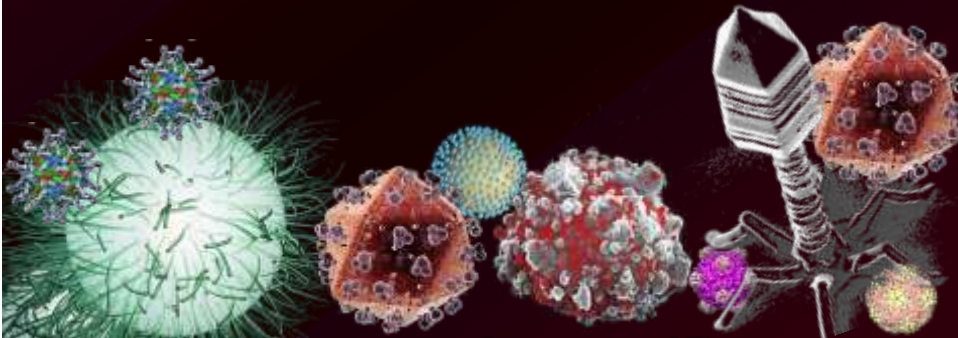
- adsorpce
- penetrace
- replikace
- lyzogenní a lýtický cyklus bakteriofága

Příklady virů a Trocha historie

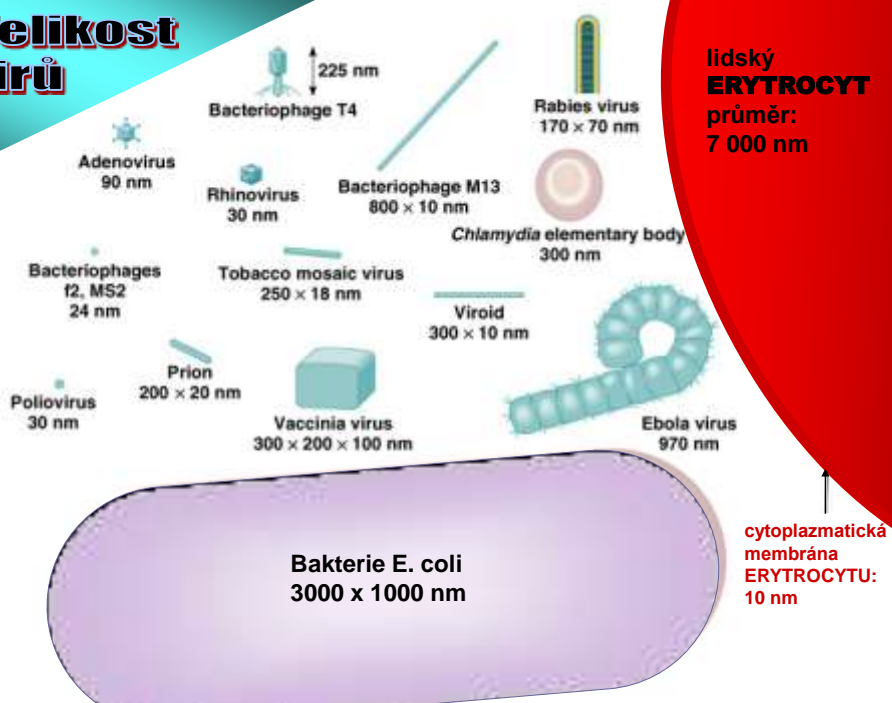

VIRY– obecná charakteristika

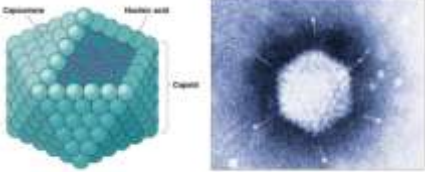
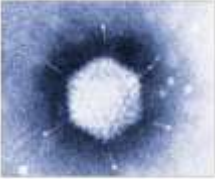
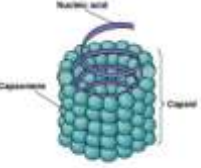

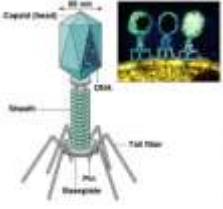
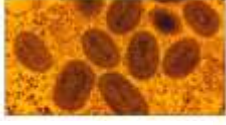
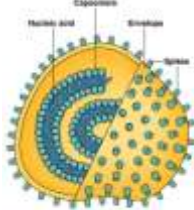

- velmi malé nebuněčné formy života (~20-900nm)
- obligátní intracelulární parazité
- mají vlastní NK schopnou ovládnout genetický mechanismus hostitelské buňky
- nemetabolizují, nerostou, nedělí se

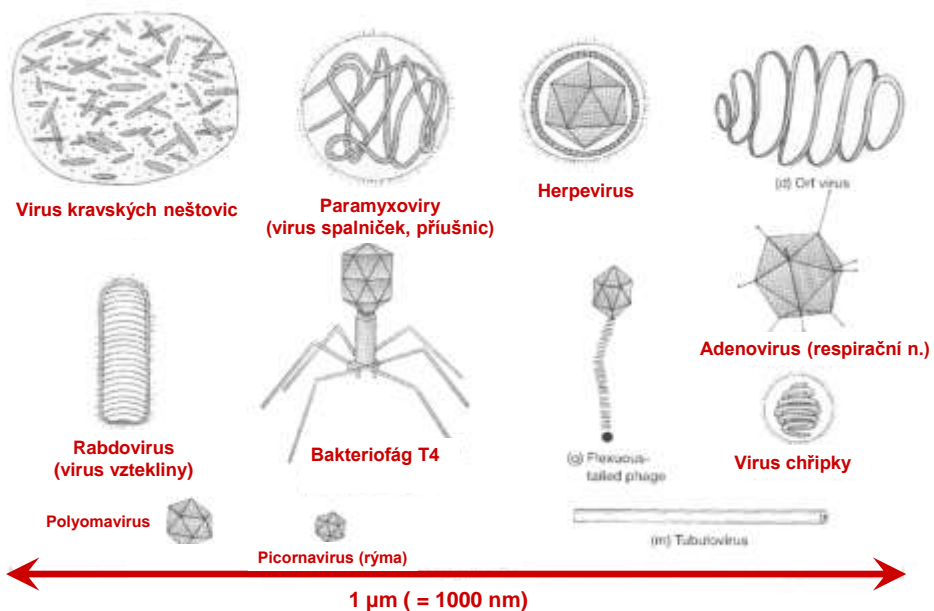
Velikost virů

Rozmanitá morfologie virů

 <p>KUBICKÁ SYMETRIE (pravidelné mnohostěny) 20ti stěny = ikosahedrální symetrie 12ti stěny = dodekahedrická symetrie</p>	 <p>Adenovirus</p> <p>HELIKOIDÁLNÍ SYMETRIE (vlákna, tyčky)</p> <p>Ebola virus</p>
 <p>Orthopoxvirus (bakteriofág)</p> <p>KOMBINOVANÁ SYMETRIE (kubická symetrie hlavičky, vláknité tělo a bičinky)</p>	 <p>HELIKOIDÁLNÍ OVÁLNÁ SYMETRIE</p> <p>Virus chřipky</p>

Rozmanitá morfologie virů

Virus kravských neštovic

Paramyxoviry (virus spalniček, příušnic)

Herpesvirus

Orf virus

Adenovirus (respirační n.)

Rabdovirus (virus vztekliny)

Bakteriofág T4

Flexuous-tailed phage

Virus chřipky

Polyomavirus

Picornavirus (rýma)

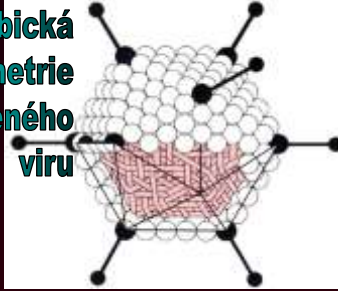
Tubulovirus

1 μm (= 1000 nm)

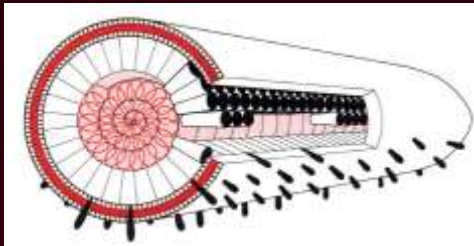

Rozmanitá morfologie virů

**Kubická
symetrie
neobaleného
viru**

**Helikoidální
symetrie
obaleného
viru
(kapsida
kubická s.)**

**Helikoidální
(šroubovicová) symetrie
obaleného viru**

Chemické složení virů

• NUKLEOVÁ KYSELINA

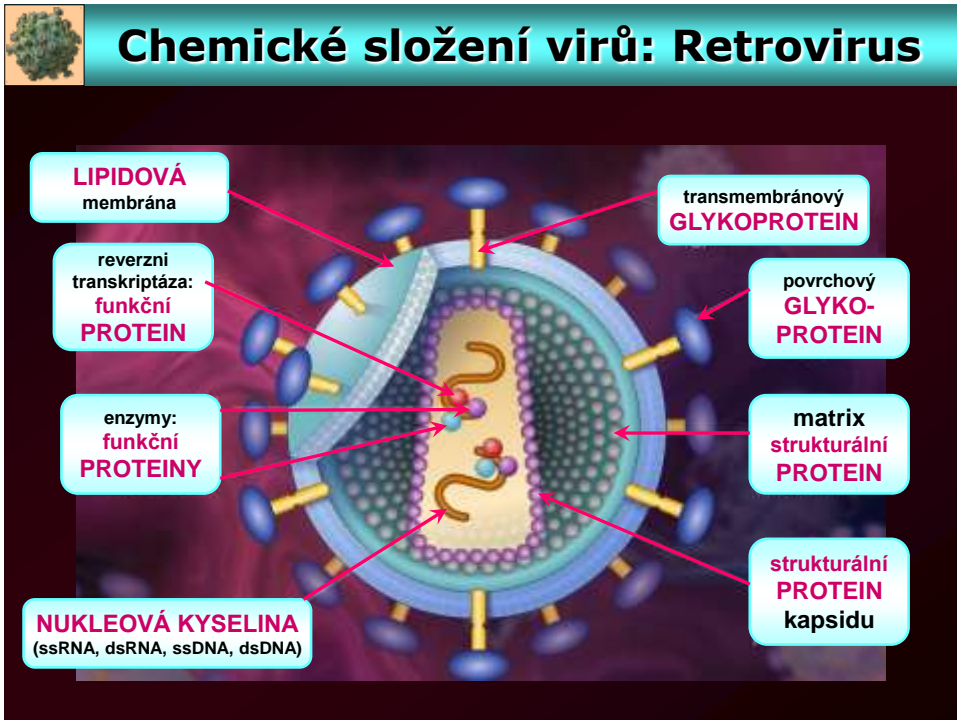
- Jednovláknová nebo dvouvláknová RNA resp. DNA
- Obsahuje od několika genů (3-v. tabákové mozaiky) do několika set genů (tzv. miniviry – až 1200 genů)
- Kóduje virové proteiny

• PROTEINY (glykoproteiny)

- Strukturální (proteiny matrix virionu)
- Nestrukturální (funkční proteiny), zodpovědné za preprogramování hostitelské buňky pro potřeby viru a za virovou replikaci, např.: RNA polymeráza, reverzní transkriptáza, neuraminidáza

• FOSFOLIPIDY (glykolipidy) – u obalených virů

- Pochází z hostitelské buňky

KLASIFIKACE virů

Mezinárodní komise pro klasifikaci virů (ICTV – International Comitee for Taxonomy of Viruses) vydává každoročně taxonomický seznam známých virů.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/ICTVdb/> - databáze všech virů podle ICTV

Podle hostitele

Viry bakterií - **bakteriofágy**
 Viry sinic – cyanoviry
 Viry hub - mykoviry
 Viry rostlin - fytoviry
 Živočišné viry – zooviry bezobratlých
 zooviry obratlovců

Podle typu NK

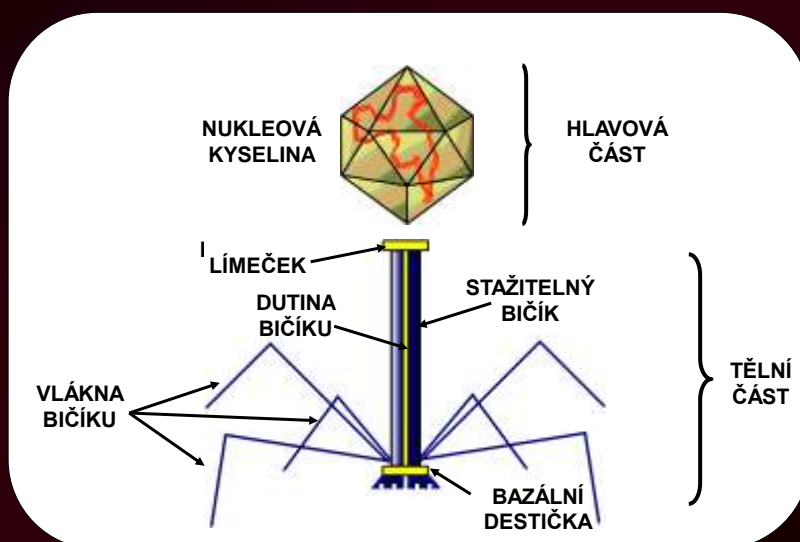
RNA viry
 DNA viry

Podle obalu

Obalené viry
 Neobalené viry

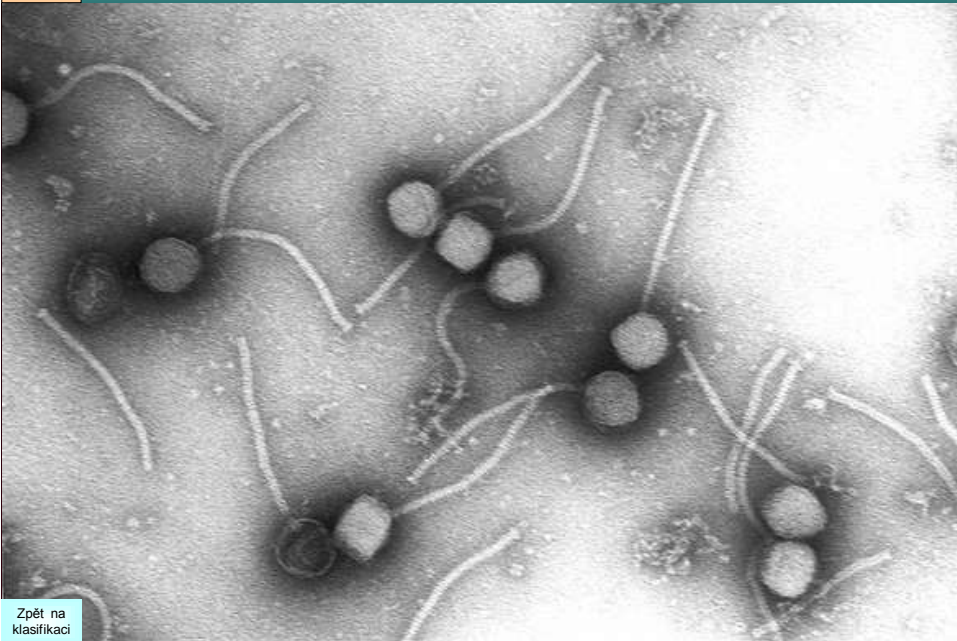

VIRY BAKTERIÍ: Bakteriofág T4

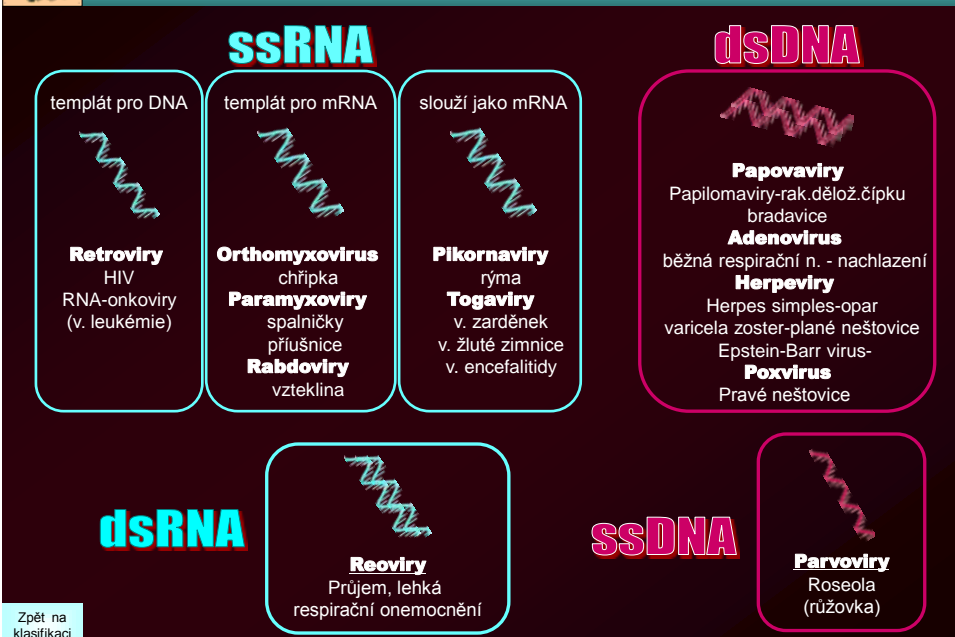
BAKTERIOFÁG γ

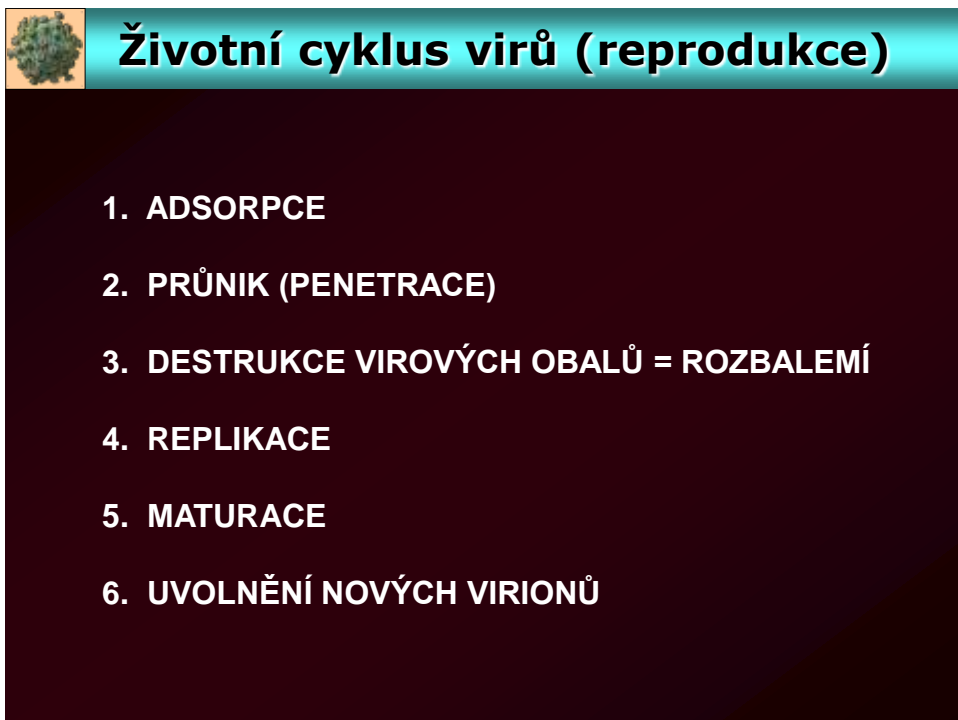
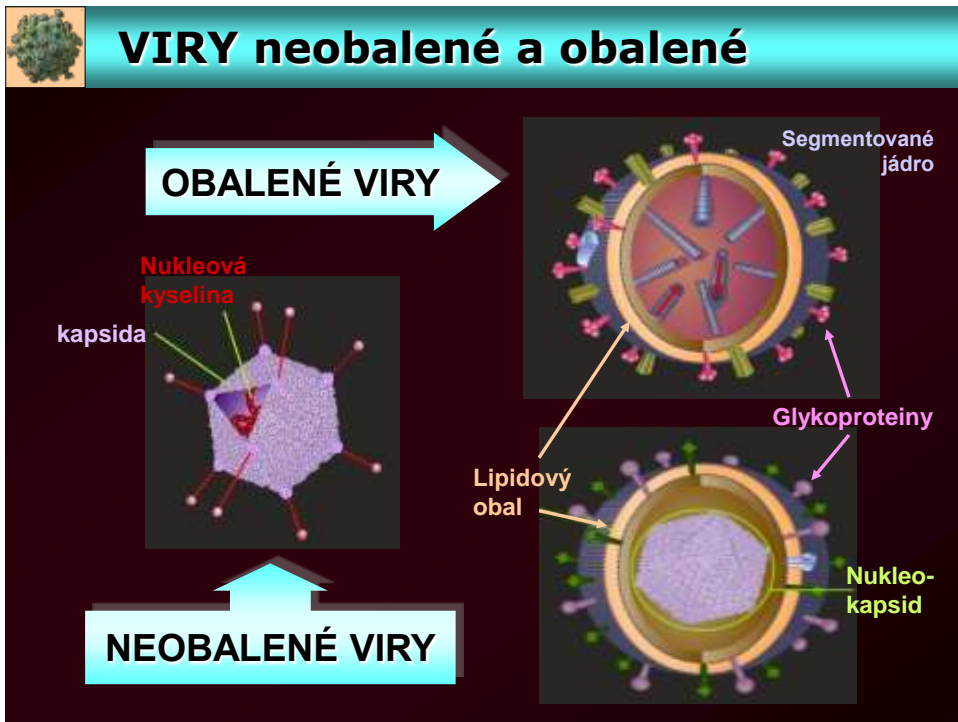
Zpět na klasifikaci

VIRY podle typu NK

Zpět na klasifikaci

1. ADSORPCE Přichycení virionu na povrch hostitelské buňky

- prostřednictvím „**receptor-vazebného místa**“ na kapsidu nebo glykoproteinovém vnějším obale (tvar kapsy nebo výčnělku)
- „**receptor-vazebné místo**“ rozpoznává odpovídající **receptor** na povrchu hostitelské buňky
- **receptory** hostitelské buňky jsou různé molekuly (proteiny, lipidy, oligosacharidy); často mají v buňce jiné **přirozené funkce** (endocytóza, rozpoznávání buněk-CD4, FcR, vazba ligandů, transport látek-GLUT1)
- **adsorpce** je podmíněna jak **geneticky**, tak **řadou dalších faktorů** (fyziologický stav, pH, koncentrace iontů aj.)

2. PENETRACE Průnik viru do hostitelské buňky

Mechanismy průniku jsou velmi **rozmanité, závislé na stavbě virionu.**

➤ OBALENÉ VIRY

Fúzí: splynutí virového obalu s cytoplazmatickou membránou hostitelské buňky. Do buňky proniká jen nukleokapsida

Receptorovou endocytózou:

➤ NEOBALENÉ VIRY

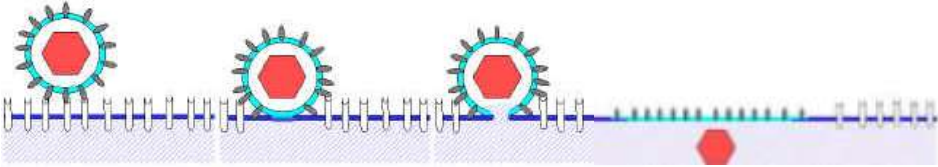
Přímo přes cytoplazmatickou membránu hostitelské buňky.

➤ BAKTERIOFÁG

V místě uchycení rozruší bakteriofág enzymem lysozymem membránu hostitelské buňky. Do buňky se přenesen jen genom, kapsid růstává vně buňky.

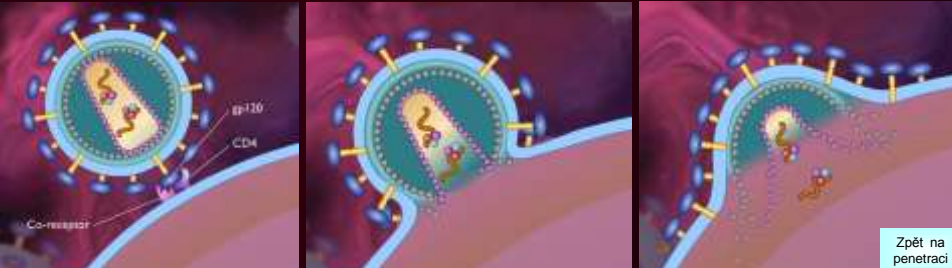
2. PENETRACE FÚZÍ

www **A**

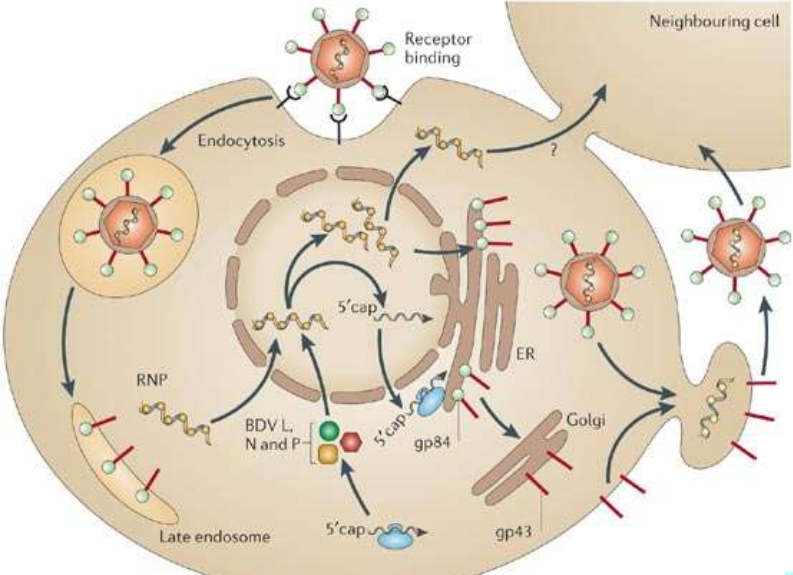
Retroviry (HIV), Herpeviry, Paramyxoviry (spalničky, příušnice)

<http://darwin.bio.uci.edu/~faculty/wagner/hsvbinding.html>

Zpět na penetraci

2. PENETRACE receptorovou endocytózou

Receptor binding

Neighbouring cell

Endocytosis

5'cap

RNP

BDV L, N and P

5'cap

5'cap

gp84

ER

Golgi

gp43

Late endosome

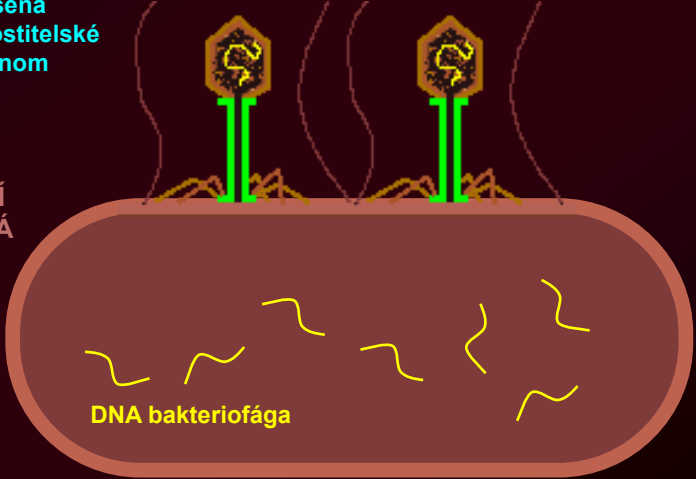
Zpět na penetraci

2. PENETRACE BAKTERIOFÁGA

V místě adsorpce je enzymem lysozymem rozrušena membrána - do hostitelské buňky vstupuje jenom virový genom.

BAKTERIÁLNÍ HOSTITELSKÁ BUŇKA

DNA bakteriofága

http://seyet.com/video/T4_web.swf

3. Destrukce virových obalů

„Rozbalení“ („svléknutí“) virů:

Probíhá účinkem proteolytických enzymů v cytoplasmě, jádře nebo lysozomech hostitelské buňky.

4. REPLIKACE Syntéza virové NK (replikace, transkripce)

Strategie reprodukce virionu je rozmanitá:

- * specifická pro jednotlivé skupiny virů
- * závislá na typu NK

"+" RNA

Virová RNA je po rozrušení kapsidy přímo využita jako mRNA a je v ribozómech překládána do řetězců aminokyselin.

"-" RNA

Virová -RNA je nejprve přepsána do +RNA a je v ribozómech překládána do řetězců aminokyselin.

retroviry

+RNA vlákno je enzymem reverzní transkriptázou, přepsáno do -DNA a následně +DNA. Vzniklá dvoušroubovice DNA je zabudována do genomu hostitele.

ds RNA

+RNA vlákno slouží pro přepis do proteinů, -RNA vlákno je přepsáno do +RNA, která následně slouží k syntéze nových virových -RNA.

ss DNA

K vláknu virové DNA je syntetizováno komplementární vlákno. Vzniklá dsDNA je přepsána do mRNA a následně do řetězců aminokyselin.

ds DNA

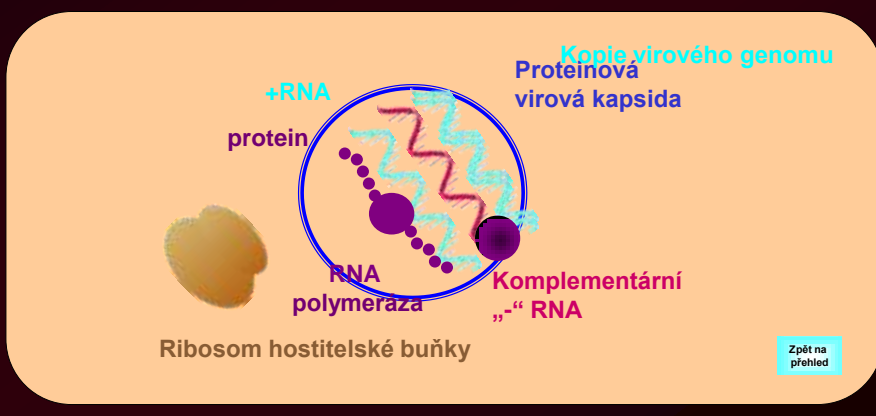
Virová DNA je přepsána do mRNA a v ribozómech překládána do řetězců aminokyselin.

4. REPLIKACE: +RNA jednovláknové viry

1. Rozrušení kapsidy
2. Virová RNA je přímo využita jako mRNA a je překládána do řetězců aminokyselin na buněčných ribozómech bezprostředně po průniku do buňky.
3. Replikace virového genomu probíhá přes dsRNA za účasti virové RNA polymerázy (syntetizované po infekci buňky)

4. REPLIKACE: **-RNA** jednovláknové viry

1. RNA polymeráza je integrovanou součástí infekčního virionu.
2. Virová „-“ RNA musí být ještě v kapsidě nejprve přepsána pomocí RNA polymerázy do meziprojektu dsRNA. Ta slouží k syntéze kopií virové genomické „-“ RNA
3. + RNA kopie je využita jako mRNA a je překládána do řetězců aminokyselin na buněčných ribosomech

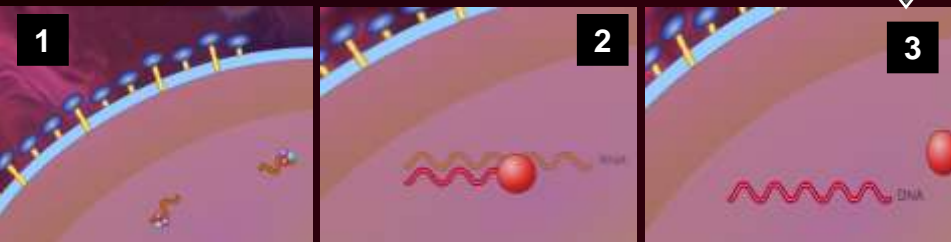
„-“ RNA   Proteinová virová kapsida   + Kopie virové RNA

RNA polymeráza   Virový protein

Ribosom hostitelské buňky

[Zpět na přehled](#)

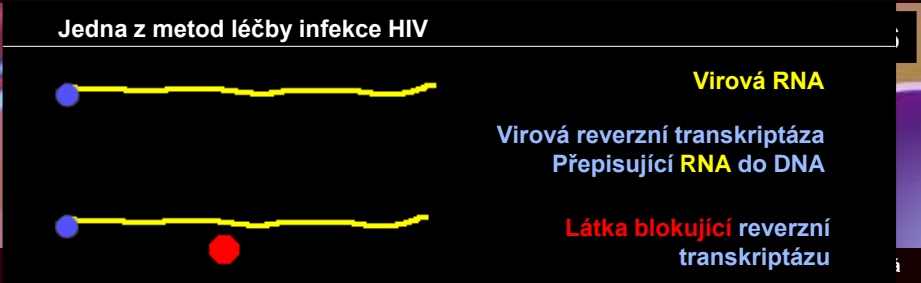
4. REPLIKACE: **+RNA** RETROVIRY (a)

- 1
- 2
- 3

+RNA vlákno virové je přepsáno reverzní transkriptázou (součástí virionu) do komplementárního vlákna DNA. Vzniká přechodně hybridní RNA-DNA dvouvlákno a následně odbouráním RNA vlákna jen ssDNA.

Jedna z metod léčby infekce HIV

Virová RNA

Virová reverzní transkriptáza
Přepisující RNA do DNA

Látka blokující reverzní transkriptázu

4. REPLIKACE: +RNA RETROVIRY (a)

1

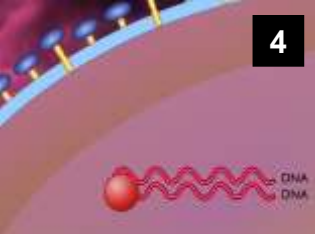

2

3

+RNA vlákno virové je přepsáno reverzní transkriptázou (součást virionu) do komplementárního vlákna DNA. Vzniká přechodné hybridní RNA-DNA dvouvlákno a následně odbouráním RNA vlákna jen ssDNA.

4

5

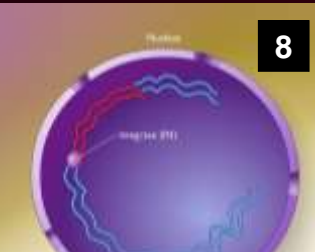
6

K ssDNA je syntetizováno komplementární vlákno DNA. Vznikne dvouvláknová molekula DNA, která se cirkularizuje.

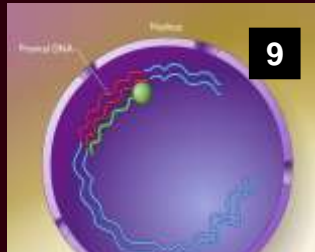
4. REPLIKACE: +RNA RETROVIRY (b)

7

8

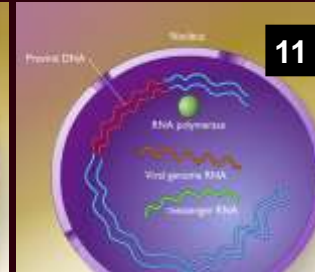

9

Cirkulární ddDNA vstupuje do jádra hostitelské buňky a je zabudována do jejího genomu. Zabudovanou DNA v hostitelském genomu nazýváme provirovou DNA nebo provirus.

10

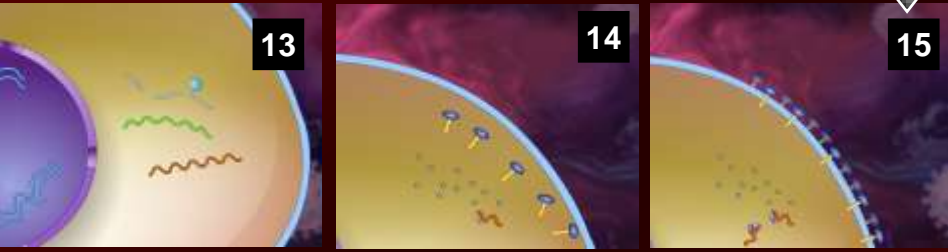
11

12

Přepisem provirové DNA pomocí buněčné RNA polymerázy vzniká mRNA a také nová virová RNA.

4. REPLIKACE: +RNA RETROVIRY (c) A

13 14 15

Translace probíhá v cytoplasmě. Primárním produktem jsou polyproteiny, které jsou proteázami štěpeny na konečné funkční peptidy.

Jedna z metod léčby infekce HIV

Nově syntetizované virové polyproteiny

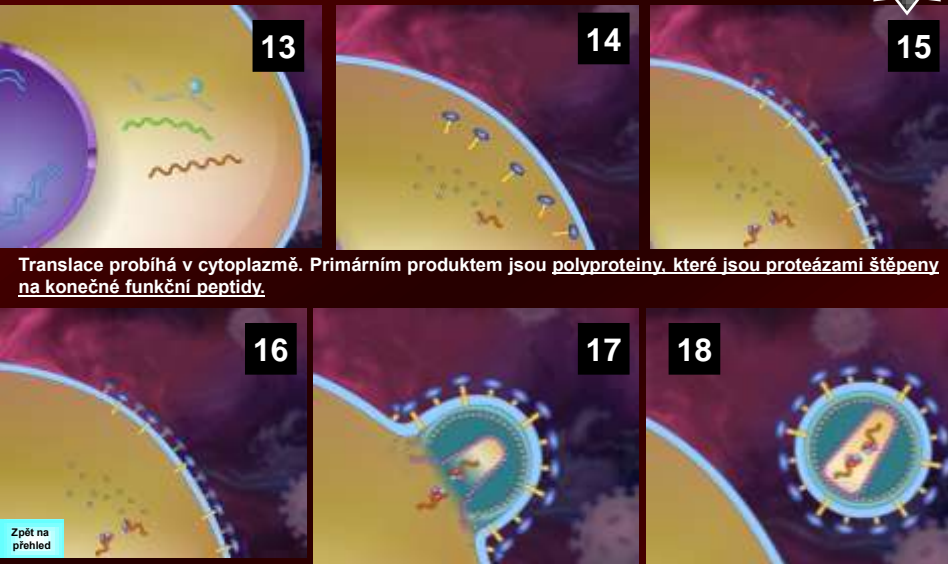
Proteázy štěpící primární produkty translace

Látka blokující proteázy

Zpět na přehled

Proteiny a glykoproteiny s cytoplazmatickou membránou směry do vnějšku, posouvání

4. REPLIKACE: +RNA RETROVIRY (c) A

13 14 15 16 17 18

Translace probíhá v cytoplasmě. Primárním produktem jsou polyproteiny, které jsou proteázami štěpeny na konečné funkční peptidy.

Genová RNA vzniká přepisem provirové DNA. Tvorba nových virionů zahrnuje interakci virové RNA, Proteinů a glykoproteinů s cytoplazmatickou membránou. Viriony se uvolňují pučením.

Zpět na přehled

4. REPLIKACE BAKTERIOFÁGA (dsDNA)

Bakteriofágy (dsDNA) se rozmnožují dvěma alternativními cykly:

A: Lytický cyklus:

Končí smrtí hostitelské buňky. Fágy rozmnožující se jen lyticky označujeme jako virulentní.

B: Lyzogenní cyklus:

Fágový genom se replikuje bez poškození hostitelské buňky a žije v ní ve formě profága.

Fágy schopné použít oba typy reprodukce = temperované fágy.

Spouštěcí mechanismus změny lyzogenního do lytického cyklus:
vliv prostředí (radiace, chemické sloučeniny atd.).

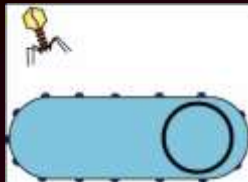
Fág λ

T4 bakteriofág

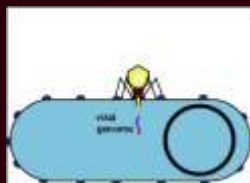
BAKTERIOFÁG T4: lýtický cyklus

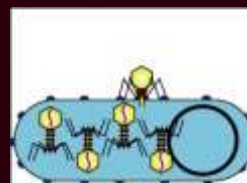
1. fág se přichycuje na povrch buňky

2. stažitelná část bičíku se stáhne a trubice bičíku pronikne do buňky
3. přes trubici pronikne do buňky nukleová kyselina

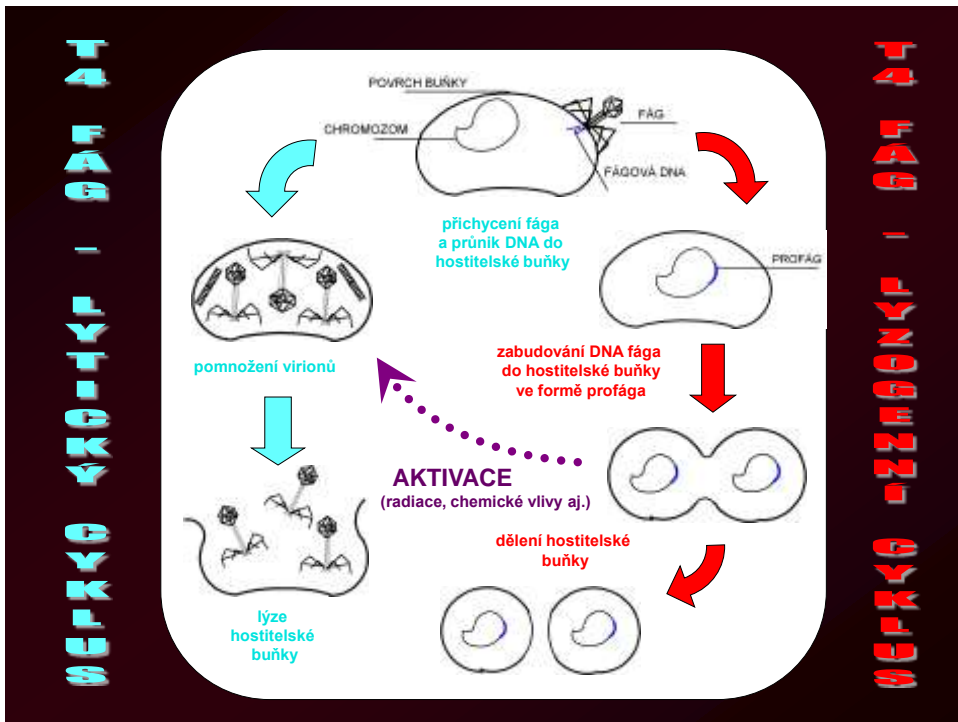

4. nukleová kyselina se pomnoží a začínají se tvořit nové viriony

5. jakmile je nových virionů moc, dochází k lýzi buňky

Jak viry škodí hostiteli?

❁ ROZPAD infikované buňky (lýtický cyklus):

- Virus využije replikační aparát hostitelské buňky k produkci nových virových částic
- hostitelská buňka je zničena, uvolněné viry napadají další buňky

❁ LATENTNÍ infekce (lyzogenní cyklus):

- Virová NK se přepisuje v hostitelské buňce
- virové proteiny hostitelskou b. zásadně nepoškozují
- vzniká rovnováha mezi virem a hostitelem

❁ ONKOVIRY

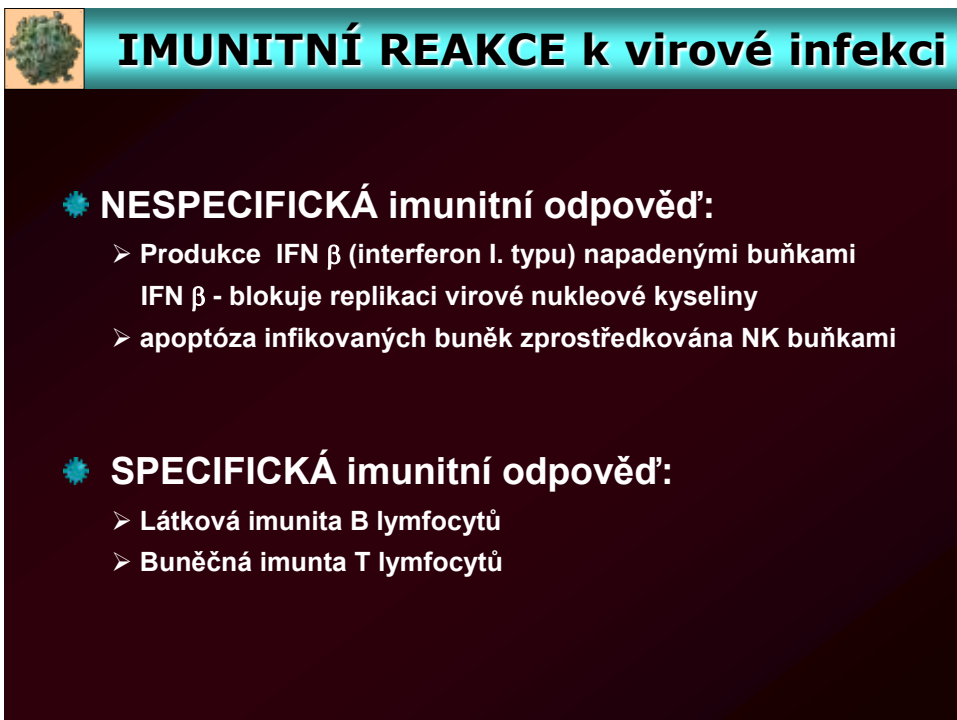
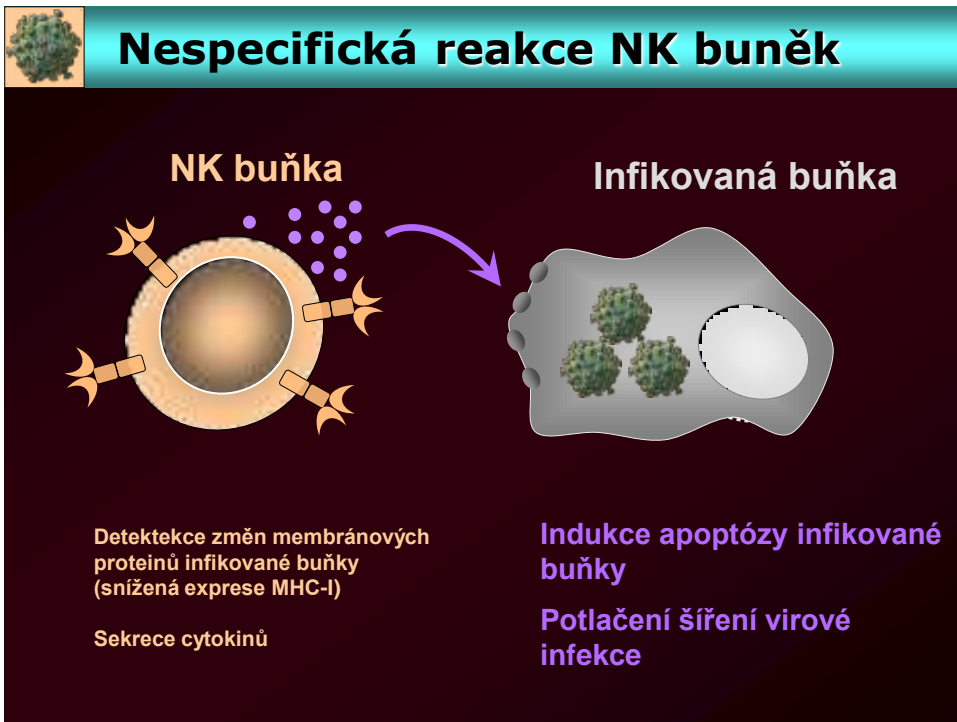
- Virus v hostitelské buňce aktivuje nebo do ní přináší geny (onkogeny), které vedou k nádorové transformaci

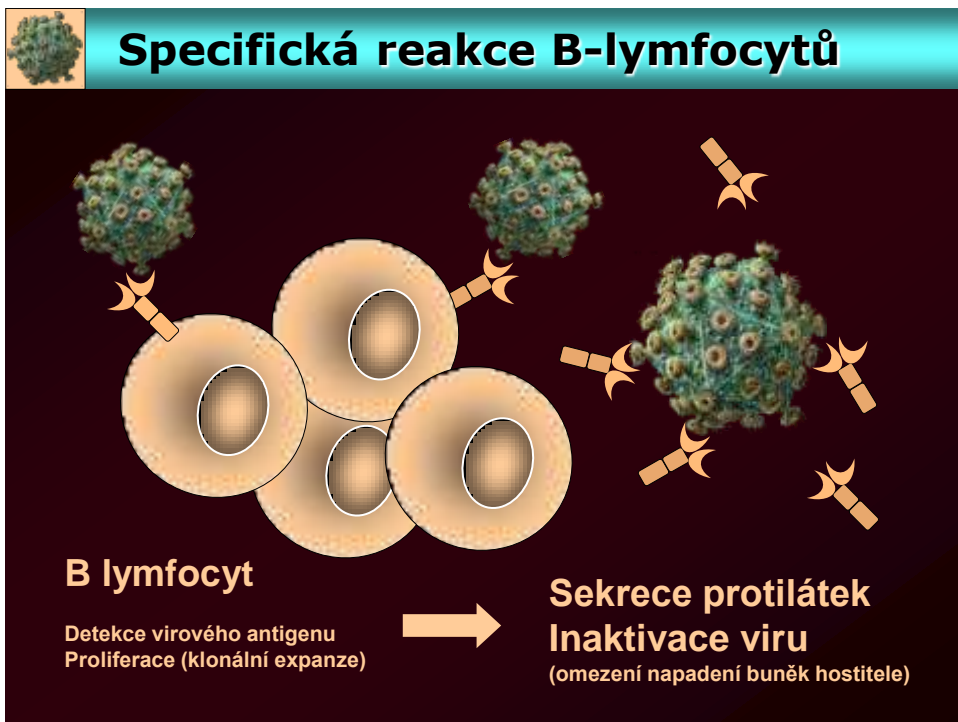
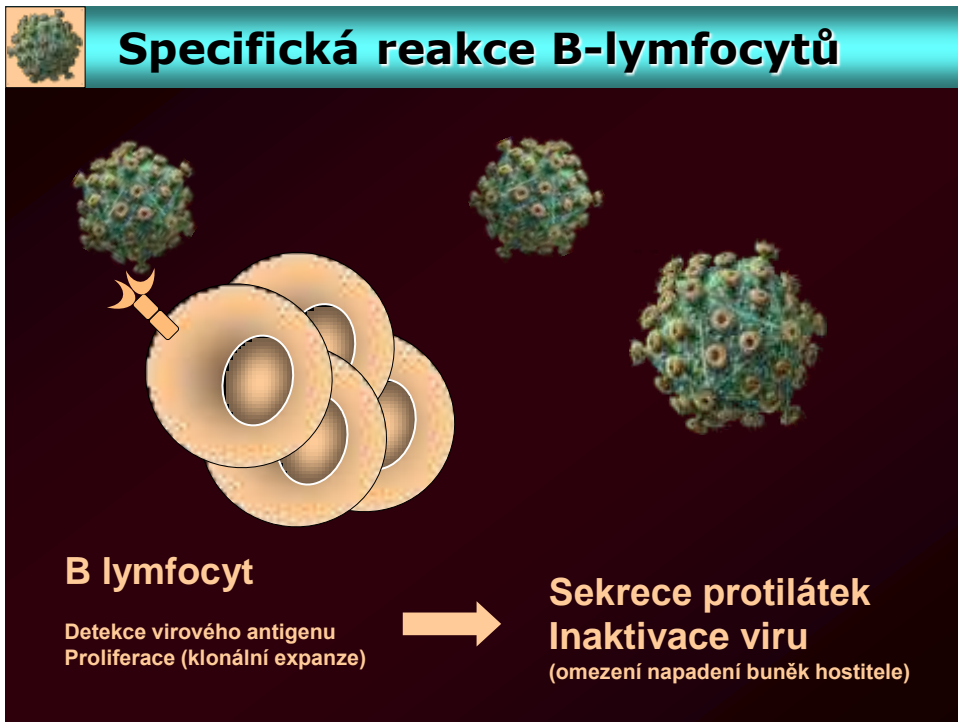

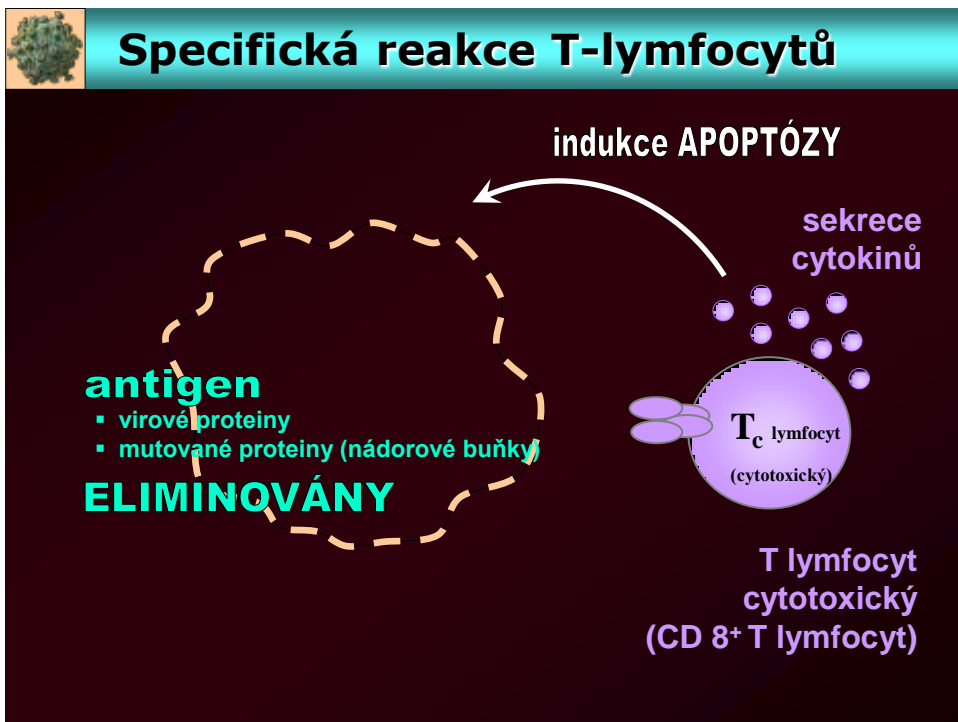
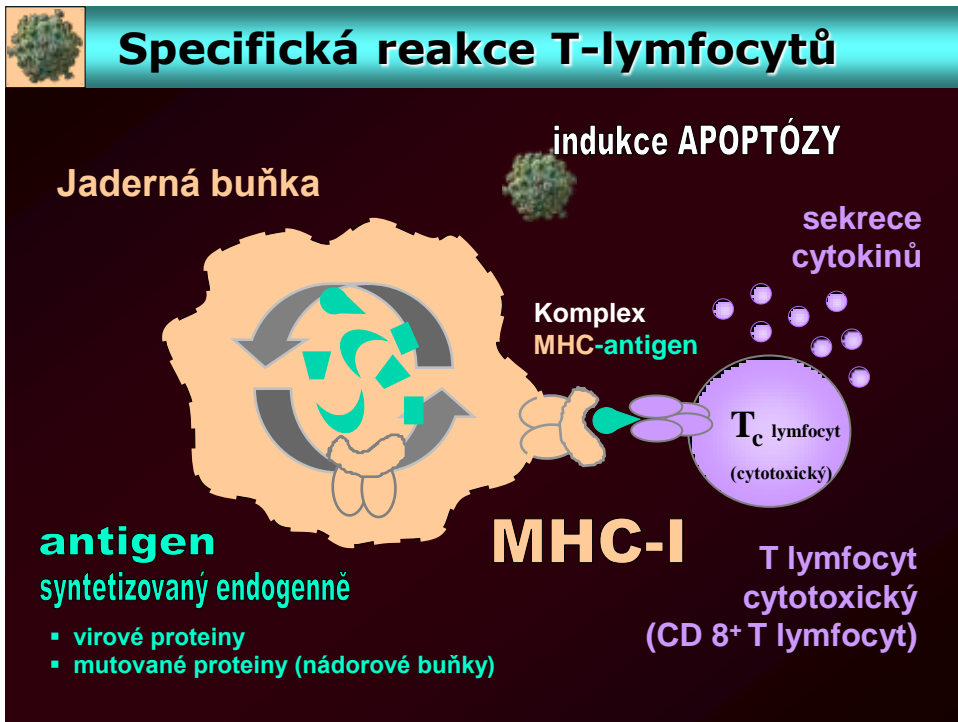
IMUNITNÍ REAKCE k virové infekci

❁ NESPECIFICKÁ imunitní odpověď:

- Produkce IFN β (interferon I. typu) napadenými buňkami
- IFN β - blokuje replikaci virové nukleové kyseliny
- apoptóza infikovaných buněk zprostředkována NK buňkami

Životní cyklus virů (reprodukce)

A ADSORPCE
(vysoce selektivní receptorový proces)

B PENETRACE
(průnik do buňky hostitele)

C ROZBALENÍ
(destrukce virových obalů)

D REPLIKACE
(kopie virové NK, syntéza proteinů kapsidy)

E SYNTÉZA
specifických proteinů obalu

F MATURACE
(kompletace nukleokapsidu)

